

Nagy kipakolás

Évente egyszer vonuljanak ki a magyar könyvek az utcára – ez volt Supka Géza ideája. Az általa megálmodott ünnepet idén 95. alkalommal rendezik meg. Egykor az évi egyetlen esemény sok hagyományt megőrzött, sokat az idők szava elsodort: mára az egész év könyvfesztivál. A HVG az idei könyvheti dömpingből szemezget.

21 magyar, aki forradalmasította a pszichológiát

Tudománytörténet és szórakoztató olvasmány egy olyan területről, amelyet aligha gondolnánk „magyarnak”, pedig ezek szerint volt közel két tucat olyan tudós nálunk, akik „a szűkebb szakmai közeget túl is hatást gyakoroltak arra, miként gondolkodunk az emberről, önmagunkról”. Kiderül, mennyiben „hungarikum” a transzgenerációs elmélet,

hogyan született az östörés vagy a flow-élmény fogalma, milyen meghatározó volt a magyar jelenlét a pszichoanalízis hőskorában. Az arcokhoz és nevekhez pedig emberi sorsok és történetek társulnak, köztük például Hermann Imre és Bálint Mihály esete a fajvédőkkel, vagy Franz Alexander analízise Al Caponéval.

Ancsel Éva: Bekezdések életemről

„Az egy-ügyűek lehet, hogy a legunalmasabb emberek a világon” – írta az 1980-as évek elején, egyfajta rejtett önvallomásként Ansel Éva, aki saját egy ügyének a tanárságot, s nem a filozófiát nevezte. Súlyos szívinfarktust követően 1989-ben rábólintott leánya javaslatára. „Próbáljunk úgy beszélgetni, mintha nem is ismernének” – indította a végül töredékekben maradt életútinterjú Gimes Katalin, aki negyedszázaddal később úgy gondolta, eljött az ideje a párbeszéd publikálásának. Jól gondolta. Hiszen az emberi teljességet egész életében kereső, elemző filozófus a saját sorsa ügyében a legzárkózottabb emberek közé tartozott, megnyílni csupán a leányának volt hajlandó, azt is csak az élete legvégén. Felkavaró önvallomása alighanem sokakkal olvastatja majd újra költői tömörségű „bekezdéseit” a kis- és nagybetűs életről, annak értelméről.

Balogh Gyula: Fegya. A klezmer varázsa

A zenekari árok „egy emelettel lejjebb van, mint kelene” – áttelepülése után hét-nyolc évvel mindjobban hatalmába kerítette ez az érzés a Munkácsról 1974-ben, 28 évesen Magyarországra menekült Jávor Ferencet. A „feljebb költözés”, a kiteljesedés lett Fegya életműve, a klezmer. Az a műfaj, amelyről – állítja a sok éven keresztül zenésztárs, Illényi Katika – „azt sem tudtuk, hogy létezik”. Az 1990-ben megalkotott, s a zenei életbe berobbant Budapest Klezmer Band vezetőjét több mint másfél éven át faggatta Balogh Gyula. A színikritikus interjúvolónak nem volt könnyű dolga, hisz a beszélgetéstöredékekből egybeszerkesztett könyvből is kiderül, hogy a Tevje karakterű, az ironiát kedvelő, mindenkit megérteni és mindenkin segíteni akaró (tudó) muzsikusz komoly társasági életet él ugyan, de az igazi konfliktusait, megoldandó kérdéseit elsősorban magával és a zongorájával beszél meg.

Barátság és szövetség életre-halálra.

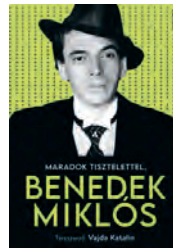
Görömbei András és Nagy Gáspár levelezése

Költő és kritikus ritkán értik meg egymást – állítja a kötet sajtó alá rendezője, Petrik Béla, de alighanem csak azért, hogy jelezze: akadnak kivételek. A Nagy Gáspár költő és az őt legjobban értő irodalomtörténész,

Görömbei András közötti kapcsolat kétségkívül kivételes volt. Ezt immár nemcsak Görömbei írásai bizonyítják, hanem a most közreadott 250 levél, amelyet 1974 és 1992 között írt egymásnak a két „életre-halálra szövetkezett” ember. Az olvasó persze először óhatatlanul az 1984-es esztendőhöz lapoz, kíváncsian arra, miket is írt a két barát a Kádár-korban példátlan botrányt kavaro Nagy Imre-vers kapcsán („egyszer majd el kell temetNI / és nekünk nem szabad feledNI / a gyilkosokat néven nevezNI!”). Lesz mit olvasnia.

Lukas Bärfuss: Koala

Albert Camus szerint csak egyetlen komoly filozófiai kérdés van, az öngyilkosság. A próba, A busz és a Szüleink szexuális neurozissai című darabjaival Magyarországon is sikeres, a ruandai népirtást a vágyakozás sajátos nézőpontjából megörökítő 100 nap című regény svájci születésű szerzőjének hőse ezúttal megpróbálja megérteni bátyja tettét. „És aztán egyszer csak rájöttem, miért irtózik mindenki attól, hogy az öngyilkosságról beszéljen. Nem fertőző, mint egy betegség, hanem meggyőző, mint egy logikus érv.”

Benedek Miklós: Maradok tisztelettel

Szerencsés emberek a valóság mellett egy sokkal vonzóbb helyen a közönség tapsával kísérve élhetik az életüket. Az idén januárban, 78 éves korában égi színpadokra költöző színész az író, forgatókönyvíró, színpadi szerző Vajda Katalinnak mondta el élet-történetét, beleértve azt is, hogy jutalomjátékként egy másik műfajban örökös bajnok Benedek, Tibor édesapja lehetett. „Amikor elindulok a színházba, nagy bennem a várakozás, hogy aznap este hogy sikerül. Ha szeretem az előadást, boldogan csinálom. Aznap játszani megyek. Ha nem szeretem, úgy érzem, nincs megoldva, nincs megtanulva, a gesztusoknak nincs értelmük, akkor is meg kell csinálni! Akkor dolgozni megyek.”

Betiltott könyvek

Hiába volt Galileo Galileinek meghitt barátja pápává választása előtt VIII. Orbán, eretnek nézetei miatt (még hogy a Föld mozog!?) ő maga az inkvizíció elé, könyve pedig indexre került. Noha jócskán akadt fenn az ilyen-olyan cenzúrák hálóján tudományos mű, a történelem során betiltott könyvek végtelennek tűnő listáját inkább az erkölcstelen irományok, illetve a diktatúrák érzékenységet sértő, a szabad szólás jogát gyakorló politikai töltetű munkák szaporították. A legnevezetesebbekből két éve a Penguin Random House állított össze száztételes kötetet, amelyet a magyar kiadás egy rövid fejezettel toldott meg (elvégre e tekintetben nekünk se kell a szomszédba mennünk). A példatár ékesen igazolja vissza az agyoncenzúrázott Huckleberry Finn írójának, Mark Twainnek önvizsgáló jóvendölését: ha egy könyvet hozzáférhetetlenné tesznek, abból biztosan bestseller lesz.

Bolgár György: Nincs kegyelem! O. V. legszebb versei

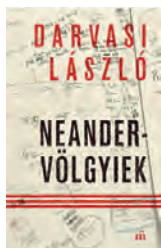
„Koki, saller, tarkón verés, / sok visszavert támadás, / a brüsszeli parlamenttől / nem tűrünk kioktatást.” Bizony, bizony ez a még regnáló magyar miniszterelnök költeménye, melyet – száz másikkal egyetemben

Bolgar György „fedezett fel” Orbán Viktor kinyilatkozásaiban. Merthogy: „A modern költészet egyik ismérve, hogy rejtőzködő: elsöre gyakran nem is látszik költészetnek, csak szokásos, köznapi beszédnek, mindennapi prózának.” Ezt az irodalomtörténeti alapvetést hasznosítva szerkesztette a kormányfő szó szerinti szavait lírává, tördelte rimes (rémes) verssorokká a satírákedvelő politikai újságíró. Olvasat kérdése, hogy a kötetbe válogatott költeményeket ki tekinti majd magas röptűeknek, s ki mélyrepüléseknek.

Borbás Andrea – Csiszár Gábor: Oh, furcsa élet. Ady Endre titkos szerelme

Viszonyuk után bő évszázaddal „felbukkant” Ady Endrének egy újabb szerelme. Ez a megállapítás amennyire helytálló, annyira félrevezető is, hisz a költővel foglalkozó szakirodalom tudta, sejtette, hogy a „női csukák” sorában 1913–1914 körül volt egy bizonyos „S.-né” is. A titokzatos „Nyanyuci” a költőnél 9 évvel ifjabb Sándor Lászlóné, született Schreiber Bella volt, akinek Adyhoz írott levelei már az 1950-es években közgyűjteménybe kerültek, de azonnal a zárolt okmányok közé. A kettőjük között a mariagrúni szanatóriumban szövődött, flörtnél jóval mélyebb kapcsolatot feltáró tanulmány és a most teljes terjedelemben, eligazító jegyzetekkel közreadott levelezésük a legmesszebbmenőig visszaigazolja a közreadó szerzőpárost, akik szerint az Ady-filológia értékes forrásdokumentuma egyben a huszadik századi nőtörténetnek is izgalmas fejezete. Akit meg „csak” a versek érdekelnek, azoknak ott az Ady-összes.

Darvasi László: Neandervölgyiek

Jó hosszú időre be lehet vacaklódni a monumentális, 1700 oldalas regény világába. Magába húz a több mint 300 szereplőt mozgó történet, amelyben nem lehet elveszni, hiszen valójában három magyar család, egy arisztokrata, egy mélyről jövő és egy zsidó familia élete köré sűrűsödik a cselekmény a Monarchia végnapjaitól, 1908-tól 1957-ig, Kádár színre lépéséig. Megmutatja Trianon átkát, elvisz a Don-kanyar meg a vészorszak poklába, és tanyára éppúgy, mint Újlipótvárosba. „A szüleim, nagyszüleim generációjára néztem vissza ámulattal: hogyan tudták túlélni ezt a rengeteg szörnyűséget, és mi volt ennek az ára” – nyilatkozta a szerző, aki már dolgozik a folytatáson. A rendszerváltásig akarja követni hősei és leszármazottjaik sorsát.

David Von Drehle: Charlie könyve

A The Washington Post befolyásos újságírója, a Time magazin volt főszerkesztője rátalált a férfira, aki megélte, mi több, túlélte az amerikai álmot. Charlie White a rádió feltalálása előtt született, végigbulizta a dzsessz-korszakot és a gengszterháborúk éveit, a nyitott szívű műtétével kísérletező orvosgárda tagja volt. Ki más ajánlhatná a 109 éves ember inspiráló történetét, mint a hihetetlen karaktereket játszó színészszupersztár Tom Hanks? „Elhatároztam, hogy írok egy könyvet a gyermekeimnek, amely felfedi a viharban élt élet titkait. És amint megértettem, hogy ez a feladatom apaként, a világ végére is elmentem volna, hogy találjak egy ilyen mesét. De ez szükségtelennek bizonyult, mert egy forró augusztusi reggel felpillantottam a kocsi felhajtón, és megláttam mesém hőst. Ott állt az utca túloldalán.”

Egressy Zoltán: Kettesével a lépcsőn

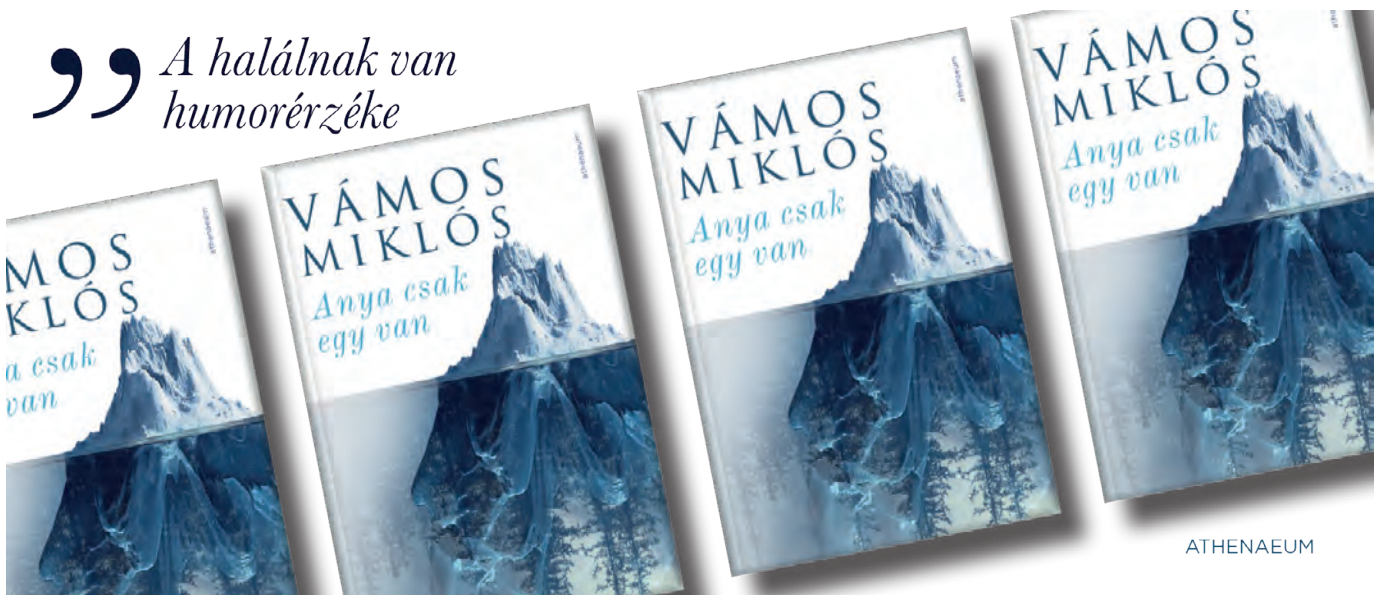
A magyar színházokban folyamatosan repertoáron tartott keserű színjáték, a Portugál óta mintha semmi sem változna mifelénk. Szökni kéne, más is menne, mégis szinte mindenki marad. A szerző új novellagyűjteményének alakjai, a kiképzetlen tűznyelők, a kleptomániás takarítók és az öntudatos cigányzenész a majdnem Stradivariójával nem húzza és nem húz el, mert az a szokás. „Valamit nem tud a fiú, hogy nem lehet hosszú a boldogság, azt nem tudja, ha lesz egyáltalán, nem mondja majd el neki, nem hazudik, csak elhallgatja, hogy a szíve előbb-utóbb szétrobban, elég ritka betegség, felkészült már minden eshetőségre, akár a hirtelen boldogságtól is megtörténhet, vagy bármikor, bármitől.”

Farkas Márta: A demencia úttalan útjain

„Ne ily halált adj, istenem.” Korábban a rákbetegség kapcsán citálták Petőfi sorait, mára e fohászt inkább a gyógyíthatatlannak mondott „új” kór, összefoglaló nevén a „demencia” fogalmaztatja meg sokakkal. Mindez korántsem csupán az Alzheimereseket vagy a parkinsonosokat sújtja, hanem a hozzátartozóikat és/vagy a szűkebb-tágabb környezetüket is. Ez utóbbiaknak szánja segítő könyvét Farkas Márta, aki főállásban volt vallásosnár a Károli-egyetemen, szabadfoglalkozásúként francia újhullámos regények műfordítója, és hosszú éveken át az Alzheimer-kór stációin férjét végigkísérő (majd eltemető) feleség. Könyve mégsem (ön)életrajz, sokkal inkább a „témát” elméleti, gyakorlati síkon is körbejáró lelki támasz, valamint praktikus tanácsok tárháza.

„A halálnak van humorérzéke

Forgách András: Zehu

Javított kiadás, csak nem külön műben, ahogy korábban Esterházy Péter egészítette ki a Harmonia Caelestist, miután kiderült apja ügynökműlja. Ez esetben ugyanez történt, csak az anyával kapcsolatban, aminek megőrző dokumentációja az író 2015-ben megjelent Élő kötet nem marad című könyve. A mostani levéregény eredeti változata Zehuze címen, 2007-ben jött ki, de a történetek után alkotója átdolgozta: meghúzta és hozzáírt, bővítette az új életanyaggal és megváltozott világlátása szerint. A mostaniban is a Tel-Aviv és Budapest között 1947-től 1976-ig anyja és lánya (a szerző nagyanja és édesanyja) heti rendszerességgel folytatott levelezésén alapul, de rálátni általa a világtörténelemre.

Gergely Ágnes: Az én száz versem

Tömör alcímével – 1959–2024 – együtt érthető a borítón szereplő cím. A 91 éves költő gazdag életművéből válogatta kötetbe a szívéhez, lelkéhez közel álló száz költeményt. „Ő Istenem, úgy kedvelem / a szimbólumokat – de mit jelképez voltaképp a Kozma utca 6?” – kérdezte olvasóitól s talán magától is Gergely Ágnes 1980-ban, amikor a zsidó főnév (jelző) még jószerevével tabunak számított. A szót magát ő sem írja le a Temető Pannóniában

című versben, mégis nyilvánvalóvá tette a stigma mibenlétét. A vers nem vádlók, sokkal inkább fájók, ahogy a 2018-as rezignált kijelentése is: „nincs biztosabb, mint a bizonytalan”, hogy aztán következzen a mellbevágó gondolatársítás: „A Mediciek gyilkosok / Mind művészetbarát.”

Geyer Stefi hegedűművész életútja – Levelezése Bartók Bélával

A XX. század zenész géniusza 1907-ben, a Zeneakadémia avatőnnepségén játszott együtt először a magyar hegedűművészet egyik reprezentációjával, Geyer Stefivel. A közös munka kölcsönös szimpátiává, Bartók Bélában pedig – viszonzatlan – szerelemmé érett, s érzelmeit a komponista I. hegedűversenyében is megvallotta. A nagyközönség számára 1956-ig, az ihlető múzsa haláláig ismeretlen műről azóta is sok feltételezés született, mignem három évvel ezelőtt Zürichben meg nem jelent a csembalóművészként is nevet szerzett Váradi Helga monográfiája Geyerről, s a kötet „mellékleteként” a két zenész magyar nyelvű levelezése német fordításban. A visszamagyarított, és a Bartók-kutató Vikárius László közreműködésével kiegészített kötet megjelenése pillanatától kultúrtörténeti szenzáció.

Gyenes Judith: Az ítéletet végrehajtották. Életútinterjú Maléter Pál özvegyével

A Tények és tanúk sorozat újabb nagyszerű kötete Gyenes Judith Oral History Archivumban őrzött két különböző időpontban készített interjút adta közre. Gyenes közeli rokona volt az 1956-os honvédelmi miniszternek, akinek második felesége lett. 1956 után Halda Alíz kivételével senkit sem ismert a kivégzettek rokonai közül, ez csak az 1980-as évektől változott meg, amikor Litván György és Antall József segítették őt munkához jutni, s akkortól járt össze egykori 56-osokkal is. 1988-ban pedig egyik alapítója lett a Történelmi Igazságtétel Bizottságnak.

Háy János: Boldog boldogtalan

„Vicesen depresszív” – summázta a szerző új regénye lényegét. A könyvben kacskaringós, egymásba fűződő és mosódó történeteket mesél el párkapcsolatokról. A történelemtanár, a jógaoktató, a pszichológus, a vidéki könyvtáros és sok más szereplő a boldogságot keresi az újabb és újabb, vélt vagy valós szerelmekben, de ezek boldogtalan-ságba torkollanak. Ha valamelyikük felesége (férje) lemondja a tervezett vidéki utat, az egész város (Buda) programja dominószzerűen dől dugába, mert minden érintett fél kénytelen lefújni a kollégával, szeretővel megszervezett titkos találkát. Az alkohol, az étrendkiegészítők, az antidepresszánsok lelkes fogyasztói sem ússzák meg szellemes megjegyzések nélkül.

Jolsvai András: Édesszájúak

A jelenünktől megcsömörlöttek egy regény erejéig visszarepülhetnek a „hársfaillatú, eperízű, szerelmes” korbá, egész pontosan 1893–1894-be. Akkor teljesedik ki (és zárul is le) az író rövidre fogott nagy családregénye, s egyben remekbe szabott millenniumi társadalomrajza. A történet középpontjában a Stefánia úti Zimmerli, Pest egyik legfelkapottabb kerthelyiséges vendéglője áll. Itt még a terebély szakállú festő, Bencz úr, no meg a pikáns verseket csipőből (mellből) rögtönző Herzl Eugén, bizonyos Heltai Jenő is megfordul. A megkülönböztetett szeretettel tálalt, finom iróniával („egy kis könnyű fölre vágtyak, sok szódával”), nyelvi leleményekkel (a kapatos Jolsvainál például „közepesen józan”) és pazar kiszólásokkal („Na, ezen az elegáns, biedermeier mondaton dolgozzunk még egy kicsit”) teli Édesszájúak könnyedségét a kötet egyetlen – az utolsó – mondata váratlan fénytörésbe is helyezi.

Küzdelem a lelkekért. Pártállam és egyházak a hosszú hatvanas években

1990 után az egyházak nem néztek szembe őszintén a szocializmus évi alatti tevékenységükkel, ami abból a szempontból érthető volt, hogy a kádári időszakot elnyomásnak élték meg. E kötetből is látható, hogy az állambiztonság és az Állami Egyházügyi Hivatal tette a dolgát, teljes kontroll alatt tartották az egyházakat. Az is megtudható azonban, hogy ehhez gyakran találtak partnert az egyházakon belül is, aminek folyamatát szintén kiválóan dokumentálja a kötet. Bemutatja nemcsak a pártállammal folytatott tárgyalásokat, hanem az állam és az egyházak kapcsolatának mikroszintjeit is, a püspököket egzeciroztató megyei egyházügyi tisztviselőket, a rendjüktől megfosztott szerzetesek sorsát és a hitüket mélyebben megélni kívánó kisközösségeket.

Nadasdy Ádám: Billeg a csónak

„... nem akarok semmit. / Csak mindent. Felnyitni a csomagot. / Szétbogarzni a vékony kötelet, / az idáig befutott utamat / minden kisiklással, el-ágazással.” Az új verseskötet szervezőelvének is tekinthető ez az idézet. Vannak benne a kamaszkort idéző szakaszok: „Fáradt akartam lenni és öreg, / közben dobolt bennem az ifjúság. / Rezignált lenni és reménytelen, / miközben hegyeztem a fületem, / és szégyelltem, hogy minden érdekel...” Megkapóak a szerelmes versek, köztük a címadó vagy a megtartás-elengedés motívumát költői képpen kibontó Menj és játssz. Megszemélyesíti a szomorúságot: „Élőlény, eszik, talán vacska is van, / éjszaka is hallok a szuszogását...” De közben: „Nem múlik el, és nem születik újra: / az öröm elég gyakran tetszalott. / Csak én vagyok kávéüzien éber, / és ígérem, hogy majd rendet rakok.”

Nyerges András: Pofonok jobb- és balfelől. Szúrópróbák és esszék

Nem csodálkozhat azon, ha jobb- és balfelől is érik pofonok azt, akinek „fő célja számot adni arról, hogyan élte át egy mérges kortárs a nehéz és mindenkit meztelenre vetkőztető időköt”. E citátum nem is oly rejtett „önvallomása” Nyerges Andrásnak, hisz a mostoha sorsú és kollektív felejtésre ítélt újságíróról, Göndör Ferencről írt 2004-es portréjának címét emelte új kötete címdalárá. A több műfajú (a szúrópróbákkal és a színrebontásokkal egyben új sajtótörténeti műfajt is teremtő) író életműsorozatának ötödik vaskos kötetében a „múlt homályban hagyott gubanos történeteiről, a méltatlanul hírnévre vergődött vagy komoly indok nélkül elfelejtett ügyekről, figurákról” írt „karcos” munkáit adta közre – az ezekből kinövő, forrásértékű esszéivel együtt.

Nyerges Gábor Ádám: Vasgyúrók

„Saját ágyában hült ki és meghalt egy kisgyermek, miközben huszonöt millió dolláros segélyhitelt adunk Mongóliának (...) Mindenki döntse el, helyes ez így, vagy sem.” Az idézet nem egy politikai publicisztikából való, hanem a kötet címadó hús-vér novellájából. A történet, bár nem hétköznapi, nem is különösen meglepő ott, ahol hétszámra kölcsönből jut csak falat a szájba, rözse a kályhába. A tragédiába torkollott nyomorúságos

hátter ellenére ez az elbeszélés csak közvetve szól a szegénység elviselhetetlenségéről. Ahogy azt a költőként és regényíróként megismert Nyeresztől megszokhattuk, nála a dolgok így vagy még úgyabbul a visszajukra fordulnak. Merthogy, állítja a prózakötete alakjait minduntalan abszurd (morális és egzisztenciális csapdahelyzetbe) helyező szerző: „Felkínálkunk a pusztulásra, és ez feneketlenül mulattat.”

Sofi Oksanen: Ugyanaz a folyó

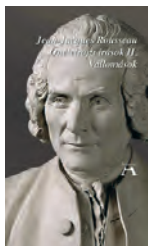
A finn író nő több mint ötven nyelvre lefordított regényeinek teremtett alakjai általában nők, akik néhány reménykeltő évet leszámítva az önkény és az elnyomás alatt éltek. Új könyve nem szépirodalom, inkább az ábrándok nélküli valóságot bemutató nagyszere arról, hogyan visel háborút Vlagyimir Putyin és rendszere a nők ellen. „2022 tavaszán a 27 éves orosz katona, Roman Bikovszkij hazatelefonált a feleségének, Olgának, Bikovszkajának a frontról. A titokban lehallgatott hívásból kiderül, Bikovszkaja beleegyezett, hogy a férje ukrán nőket erőszakoljon meg, ha közben övszert használ.”

Péterfi Judit: Engedd el!

„Megbocsátani csak Isten bocsáthat meg. Én legfeljebb lemondok a bosszúról.” Iványi Gábor mondja ezt a könyv szerzőjének, aki arra keresi a választ, miként szabadulhat meg a sokfelől érkező, például lelkileg bántalmazó főnök, társ vagy gyász miatt érzett frusztráció ártalmaitól. A riporter-műsorvezető a saját tapasztalatait őszintén feltáró kötetében a lelkész mellett Csernus Imre, Daubner Béla, Feldmár András pszichiáterek, a függőségek kezelésével foglalkozó Dudits Dénes és dr. Máté Gábor, valamint a spirituális tanító Spitzer Györgyi (Soma Mamagésa) útmutatásait kéri és összegzi, hogy ne csak elengedni, hanem feldolgozni is sikerüljön a sérelmeket.

Rényi Ádám: Erika néni és további felnőttmesék

A 21. Század Kiadó társtulajdonosaként elsőként olvashatja a nemzetközi kortárs irodalom legjavát, miközben ő maga a kedvelt irodalmi kisformát műveli. Harmadik novelláskötetének szereplői a rosszul dedikáló író, a tannárnő, akinek visszajár a tasli, a karácsonyeste feltűnően elcsendesedő apa, a fiú, akire ráparancsol az anya, hogy álmodjon másról, a piksziből éppen kieső színigazgató, aki a mangalicatartásról rendelt operával akarja megmenteni az évadot. „Tudod, mi a kínos? Elmagyarázni a miniszternek, hogy miért volt fontos hat autóbusz bérleti díját kifizetnünk, hogy a gyerekek a Vakok Intézetéből eljuthassanak megnézni a Honfoglalás-lézershow-t, élő köcsögduda-kísérettel.”

Rousseau, Jean-Jacques:

Önéletrajzi írások II. – Vallomások

Rousseau lelencházba adta a gyerekeit – írta Voltaire egy gúnyos röpiratban, s ezzel elérte, hogy megszülessen az önéletrajzi irodalom egyik legőszintébbnek tűnő műve. A feltétlen népakarat apostolaként a mai populizmusok szülőatyjának tekintett Rousseau nem szenvedett önbizalomhiányban, a Vallomások első mondata szerint: „Ez az egyetlen híven, a természet után és teljes igazságában megfestett emberi arckép, párja nincs, és bizonytalannal nem is lesz soha.” S természetesen megindokolta azt is, miért jobb a lelencházban az öt gyermekének, mint családi körben.

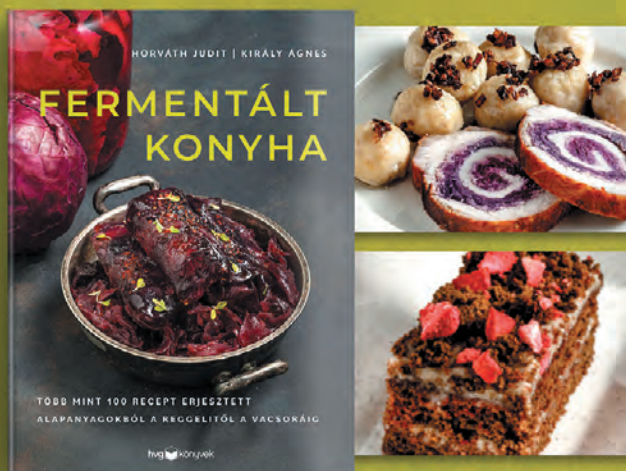
Charles Seife: Nulla – Egy veszélyes gondolat története

Egy nyugtalanító szám, amely nem létezik, ikertestvére a végtelennek, kihagyhatatlan (lenne) a naptárakból, összezavarja a filozófusokat, és Isten létéhez – vagy legalábbis létének bizonyításához – is van köze. A szerző könnyedén emészthető ismeretterjesztő stílusban vezet végig

VÁLTOZATOS ÉS EGÉSZSÉGES RECEPTEK

a reggelitől a vacsoráig, a levesektől a desszertekig

FERMENTÁLT ALAPANYAGOK FELHASZNÁLÁSÁVAL

hvg könyvek

Rendeld meg kedvezménnyel: mora.hu

a nulla zavarba ejtő kultúrtörténetén: hogyan próbálta a nyugati világ évszázadokig tagadni e szám létét, majd fogadta el a matematika legfontosabb eszközének. Olyannyira, hogy ma már tudjuk, „a nulla rejlik a fizika összes nagy talánya mögött”, a világegyetem pedig „a nullával kezdődik és azzal is zárul”.

Vaclav Smil: A világ így működik

A számok nem hit, hanem bizalom kérdései. Smil professzor A számok nem hazudnak című túlélőkézikönyvében meggyőzően érvelt erről. A világ így működik az illúziók helyett tényeken alapuló tanítások sora, amely felhasználja a múltat, igyekszik túlélhetővé tenni a jelent, ami belépő lehet a jövőbe. „Az önként vállalt kockázatok spektrumának másik végén található azok a tevékenységek, amelyek rövid ideig tartanak, de nagy a halálos baleset lehetősége.”

Szántó T. Gábor: A jazzprofessor. Rögtönzések életre, halálra

Közhelyszámba menő megállapítás, hogy minden ember élete kész regény, ennek jegyében számosan papírra is vetik memoárjukat, vagy kiválasztottjuk életrajzát. Közülük irodalmi eseményé persze kevés válik, mert nem elég az írástudás, valódi író is kell hozzá. Olyan például mint a korábbi könyveiben a saját életét önmagától elemelő Szántó T. Gábor, aki most – a cseh?, az osztrák?, a zsidó? – Franz Kafka után egy magyar muzsikusról, Gonda Jánosról írt, mondjuk úgy, tényregényt. A három éve elhunyt zeneszűz, a hazai dzsessz egyik meghonosítójának valóban nehéz titkokkal teli sors jutott. Tiltott határátlépés miatti börtönviseltség az 1950-es években, operatív megfigyeltség a Kádár-korban egy amerikai diplomátával fenntartott együttműködés nyomán, s mindemellett mindhalálíg zene, zene és közös zenélés a pályatársakkal – a józan észnél maradáshoz.

Szilágyi Ákos: Elvégre, Posztpetőfi Sándor: Szibériai Borbély

„letenni kell a lantot! – / letenni hol? alatt – ott / az alagsorba! lenn! // pedig nagyot villantott / ki pengette e lantot / de már kit érdekel?” A hazai szellemi-kulturális-tudományos élet (alighanem) legsokszínűbb és -termékenyebb szerzője szerencsére csak ríogat, esze ágában sincs letenni a lantot, sőt! az idei könyvhétben két kötettel is előáll. Az Elvégre. Naplóversek 2017–2023 című hagyományos verseskötet hagyományos könyv alakban jelenik meg, a másik, a Posztpetőfi Sándor: Szibériai Borbély „szatírájáték” egy digitális könyv, ami most válik ingyenesen letölthetővé és – hála Herner János és Horváth Iván innovatív könyvészeti megoldásainak – a QR-kódokra kattintva fel is csendülnek a magyar nóták, hangzó versek. Az utóbbi kötet „kimeríti a politikai közszolgálat, közelebbről: a <rendszerellenes izgatás> (még közelebbről: a <szuverenitásellenes izgatás>) fogalmát”, és készül belőle nyomtatott változat is.

Szűcs Dóra: Szivarfüst és vanília. Jelenetek Leni Riefenstahl és Balázs Béla szerelméből

1938 telén két jobb sorsra érdemes zenit szinte egy időben rendeltek raportra. A javakorabeli Balázs Béla – Bartók két remekműve, A kékszakállú herceg vára és A fából faragott királyfi szövegkönyvírója, s nem mellesleg marxista esztéta – Moszkvában reszketett Berija, a hírhedt KGB-főnök előtt. Ugyanez idő tájt a 18 esztendővel fiatalabb színész- és filmrendező, az új náci üdvöske, Leni Riefenstahl Berlinben zsebebe hitler propagandafőnökének, Joseph Goebbelsnek első, még szűkszavúan rideg elismerését. Ez a két háborzongató jelenet keretezi Szűcs Dóra filmrendező moziért kiáltó dokumentumregényét. A két főhős életét a szenvedélyes szerelmük idején, 1931-ben forgatott közös alkotásuk, A kék fény című némafilm veszélyeztette.

Szvoren Edina: Kérődző Kronosz

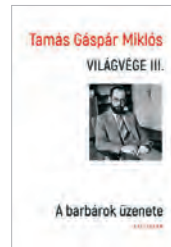
A saját nyelvterületükön belül létező írók ritkán térnek le a maguk válsztotta útról. Karinthy Frigyeshez hasonló meghitt esetekben beengednek más nyelvjáráásokat, hogy továbbgondolhassák azokat, a mitológiai

Kronoszként elnyelve az elődöket, és építkezve belőlük. Ezúttal Nadas Péter, Bodor Ádám, Krasznahorkai László és a legújabbak közül Bartók Imre, Bognár Péter az elrugaszkodási pont. „Össze kell raknom a képet, mondtam magamnak ezen a korai órán. Sok emberünket veszítettük el egyetlen nap leforgása alatt, igaz, jobbára közfoglalkozottakat.”

Takács Tibor: Ügynökök, informátorok, jelentések.

Az állambiztonsági besúgóhálózat története

Több, már korábban folyóiratokban megjelent írását gyűjtötte egybe Takács Tibor, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának munkatársa. Szerinte hasztalan azon keseregni, mennyi irat semmisült meg, viszont joggal lehet azon, mennyi iratot tartanak vissza még ma is a szolgálatok. Ennek ellenére úgy látja, még a levéltárban lévő iratok sincsenek kellően kiaknázva, a hiány „ne akadályozzon meg senkit, hogy kézbe vegye azt, ami kézbe vehető”. Ő ezt teszi, s egyre több és több mikrotörténet révén tárja fel az állambiztonság szervezeti működését, s világítja meg a rendszerben betöltött szerepét.

Tamás Gáspár Miklós:

Világvége III. A barbárok üzenete

Harmadik kötetéhez érkezett Tamás Gáspár Miklós kacskaringós életútjának marxista révébe érkezését dokumentáló életműsorozata. A válogatott politikai-filozófiai írások alcímű könyvben a 2001–2020 közötti, főleg internetes portálokon megjelent művek kaptak helyet. Sipos Balázs szerkesztő szerint három tematika köré szerveződnek ugyan a harmadik kötetben közzétett írások, mégsem tematikus bontásban tette közzé ezeket, hanem kronologikusan, a művek keletkezési ideje szerint. Ebben a kötetben szerepelnek TGM-nek a magyarsághoz és a nemzethez fűződő viszonyáról és a nacionalizmusról szóló írásai is. S a szintén itt szereplő, liberális-egalitárius Kis Jánosnak írt szakítólevelében írja: „Meggyőződésem, hogy forradalmi politikára van szükség – azaz olyan politikára, amely a kapitalizmus meghaladására törekszik demokratikus úton és a szabadság irányában.”

Valuch Tibor: Honnan hova?

Pompás önismereti sorvezetőt kínál a kiváló történész, egyetemi tanár legújabb összefoglaló műve a honi társadalmi viszonyok változásáról, amely a késői Kádár-korszaktól napjainkig terjedő időszakot tekintti át – nemzetközi kontextusban is. A társadalmi rétegződés, az elitiek, a szociális körülmények vagy éppen az értékrend változásának elemzése során egyebek mellett felvillantja, miképp változtak a nemzeti kisebbségek, a romák vagy a zsidóság körülményei, hogyan alakult az egyházakhoz fűződő viszony, vagy hogy van-e az illiberális államnak önálló értékrendje.

Veszprémy László Bernát: Piszkos munka.

A munkaszolgálat és a keretlegények története a népbíróságon

Az „Oly korban éltem én e földön” kezdetű nevezetes verstöredék dermesztő sorát, mely szerint a megvadult országban az elaljasult ember „Önként, kéjjel ölt, nemcsak parancsra” új kötetének egyik fejezet-címében a szerző kérdőjellel idézi. A történésznek esze ágában sincs a munkaszolgálatban meggyilkolt Radnóti Miklós költői igazságát kétségbe vonni, ám 400 keretlegény, illetve századparancsnok háborút utáni népbírósági perét elemezve indokoltan tartja a szóban forgó írásjel használatát. Már csak azért is, mert „látni kell, hogy a »keretlegényeknek« mindössze töredékét állították népbíróság elé vagy ítélték el”. A statisztika nyelvére fordítva: a munkaszolgálatosok felülvélt 30 ezres legénységű állomány 0,8 százalékát vonták felelősségre, de ez az arány a parancsnokoknál sem érte el a 7 százalékot. A tényfeltáró kismonográfia alighanem további szakmai (és nyilván politikai) polémiaikat generál majd.

Goran Vojnovic: A fügefá

A 44 éves szlovén író, forgatókönyvíró és rendező még gyerek volt, amikor a Balkán lángokban állt. Már felnőttként azt látta, hogy a Jugoszlávián végigszázguló pusztító tűz, ami megvilágította a gyilkosok arcát, az utódokat is megerzselt. „Egy pillanat múlva megszólalt a sötétség. A keze a paplan alá vándorolt, és megérintette az enyémet, végigtapogatta a karomat és a könyökömet, egészen a csuklómig, majd megállt az ujjaimnál, megtalálta a hegyüket, mintha azt akarná látni, hogy vajon reagálnak-e, és a helyükön vannak-e.”

Sam Wasson: Út a Paradicsomba. A Francis Ford Coppola-sztori

„Soha ne bízz senkiben, akinek három neve van.” A figyelmeltetés magától az öt Oscar-díjas, idén 85. életévét betöltő művésztől való. A Keresztapa-saga, az Apokalipszis, most és az idei cannes-i filmfesztiválon bemutatott látnoki opus, a Megalopolis alkotója, az új Hollywood egyik pillére, ha éppen nem filmez, a kaliforniai Napa-völgy tisztelt borásza. „Egy ilyen kaliberű zseninek, mint Coppola, az új világ létrehozásához bőven elég volt szóba elegyedni az emberekkel. Olyan jövőt épített, amely – Arnyan Bernstein szavaival – sok ember szemében egyfajta Camelotot jelentett, vagy inkább Camelot és egy nagycirkusz ötvözetét.”

Emi Yagi: Kihordott hiány

Hogyan védekezhet egy nő, ha az életét a magány tölti be? Ahogy csak egy nő képes annak a megszüntetésére. A Tokióban, milliókhoz hasonlóan észrevétlenül élő, a nagyváros valamennyi környezeti és közérzeti ártalmának kitéve létező Sibata története egy japán szolgálólány meséje. „Hintázott. Apró mozdulatokkal. A térde rogyasztásával adta meg a ritmust, és a karját mozgatta ide-oda. Úgy nézett ki, mint aki táncol. Visszafogott tánc egy szakadatlanul szóló, mások fülébe el sem érő dalmra. Volt benne valami rituálészzerű. Sosem láttam még esőtáncot, de szerintem az lehet ilyen.”

Zalán Tibor: A nehéz léptű ember

A kisbetűs „felezőszonettek /versek a hagyatékából” alcímet viselő kötet valójában kettő. Az elsőben másfél száz 2 x 7 soros költemény sorjázik egymás után, a záró „mesterszonettben” hangsúlyosan szerepel a búcsút bejelentő „utolsó” szó, no meg a költői fellelegzés: „A laptop csukódik Az alkotó pihen Feláll / és váratlanul messzire lát / Hogy megszabadult.” Mintha a poéta a múlt évben belengetett ígretét („abbahagyom az írást”) váltaná be. Erre játszik rá a „második kötet”, melyhez egy bizonyos Gyenge Zoltán (ál)nevű irodalmár írt előszót. E jövőbeli kritikusknak már fogalma sincs arról, hogy ki is lehetett az általa megtalált versek Zalán nevű szerzője. Legfőképp azt találhatja hát, hogy az elsárgult paksaméta opusait a szerző azért hagyta megjelenetlenül, mert „bizonytalan volt az értékükben, vagy éppen ellenkezőleg: azokat tartotta a legfontosabbnak”. A döntés az olvasóra marad.

GYEREKSAROK**Gimesi Dóra: Amikor mesélni kezdtek a fák**

A Budapest 150 emlékévként megvalósult kötet főszereplője a kilencéves Alíz és dédnagymamája, a majdnem százéves Dédi. De mellettük legalább ilyen fontos szerepet kap Budapest városa és a Városliget egyik kivágott, vén fája. Alíz és Dédi gyakran kísétnak oda, ahol a százhuszonhárom éves nyárfa állt, és évgyűrűit megérintve varázslatos időutazásokat tesznek Budapest történetében. Visszautaznak a szép mama, a Dédi, a nagy és anya gyerekkorának világába, a földalatti vasút újkorába, vagy abba a szomorú időszakba, amikor a budapestiek óvóhelyeken várták a második világháború végét, de megnéznek egy május elsejei felvonulást is. Eközben maguk sincsenek könnyű helyzetben, hiszen a Covid-járvány miatt bezárták az iskolát, mindenkinek otthon kell maradnia. De Alíz és

Dédi sétéi, a múltban kalandozások elviselhetővé teszik ezt a nehéz időszakot. A kötetet Rufusz Kinga festményei illusztrálják.

Kertész Erzszi: Az elátkozott erdő – Hova tűnt a jókedv?

„Pán kecskelábaival harangozott egy fa ágán ülve, és egy vidám dalt akart elfújni, de a hangszer néma maradt. Az erdön sötét köd terpeszkedett: szürke, sűrű, az ember az orráig sem látott tőle.” Kertész Erzszi új gyerekkönyvében hirtelen rosszkedv telepszik az erdő addig vidám lakóira, a manókra, nimfákra és koboldokra. Valaki elátkozta az erdőt, Pán feladata elmenni a nagyvárosba, és megtalálni, hogy ki és miért tette. Kertész Erzszi, mielőtt író lett, dolgozott iskola-, munka- és szervezetpszichológusként is, ami erősen érezhető a kötetben. Az elátkozott erdő – Hova tűnt a jókedv? nemcsak a görög mitológia világába ad betekintést, hanem az emberek sokszínű hangulatainak, a jó- és rosszkedv változásának természetét is kutatja. Hangsúlyozza, mennyire fontosak a baráti kapcsolatok abban, hogy megőrizzhessük a sokszor illékony jókedvet.

Szabó T. Anna: Dudorászó

„Lótétű, lótetű mászik, / ballag a ferde gyökéren, / lótetűcsáp hadonászik, / izzik alatta a fél szem.” Ismerős? Hát persze, mert játékosan Weöres Sándor Bóbitájának ritmusára készült. De van Galagonya dal, az Űrgekórus ciklusban pedig állatos versek sorakoznak. A négyéves kortól ajánlott, Kárpáti Tibor legőszerű figuráival illusztrált kötet ritmikus mondókái kicsikhez és nagyobbakhoz is szólnak. A közösségi oldalak meg a vásárlásmánia hátrányaira viccesen reagáló Vészbuk és a Boltkórosok dala akár a felnőttek figyelmét is felkeltheti, akárcsak a szókincsbővítő Kint és bent: „Animátor stimulál, / hepciás meg reklamál, / a kóválygó kóricál, / a kétszínű szimulál.”

Maria Isabel Sanchez Vegara – Ruby Taylor: Kicsikből NAGYOK – Freddie Mercury

A Queen zenekar énekesének életét gyerekek számára is érthetően elmesélő kötet a HVG Könyvek Kicsikből NAGYOK sorozatának legújabb darabja. A sorozatban olyan kiemelkedő emberek – tudósok, művészek, újtók – életét idézik fel, akik óriási dolgokat vittek véghez, mert ragaszkodtak gyerekkori álmaikhoz, kicsiként tett elhatározásaikhoz. A könyvek többek között Pablo Picasso, Teréz anya, Marie Curie, Coco Chanel, David Attenborough életéről mesélnek. A Freddie Mercuryrol szóló rész a Farkokh Bulsara néven született párszi kisfiú gyermekkorától mesél a zene szeretetéről, a Queen megalakulásáról és sikereiről. Nem hallgatja el azt sem, hogy Mercury a saját neméhez vonzódott, és AIDS-ben halt meg, és a zenéje a mai napig millióknak szerez örömet.

Wéber Anikó: Álmodó tornyok városa

„Az iskola egy külön univerzum. Bemész, és az a világ. S mindegy, hogy azon a világon kívül te ki vagy. Az a lényeg, hogy ott milyen pozíciót tudsz kivívni magadnak. S lehet, hogy otthon anyuciék pici fia vagy, lehet, hogy az edzésen jól szerepelsz, hogyha nem tudod ezt abba az univerzumba is bevinni, akkor ez mintha nem is létezne” – nyilatkozta Wéber Anikó Az osztály vesztese című, első ifjúsági regénye megjelenésekor a HVG-nek. Azóta eltelt közel tíz év, és Wéber meséivel és regényeivel a hazai kortárs gyerekirodalom egyik fontos szereplője lett. Új könyvének, az Álmodó tornyok városának főszereplője, Kitti ismerős lehet a szerző korábbi munkáiból, a Cseresznyeliget titka és A platánsor rejtélye című regényekből. Kitti korábban megküzdött a kiközösítéssel, de 13 éves korára végre lett pár barátja. Csakhogy ez azzal is jár, hogy állandóan oda kell figyelnie, hogy megfeleljen a barátnői elvárásainak. Például annak, hogy a nyári vakációját külföldön töltsse. Erre váratlan esélye nyílik akkor, amikor elutazhat Angliába. A varázslatos Álmodó tornyok városában barátaival egy óriási rejtély nyomába erednek.

Az összeállítást készítette: Farkas Zoltán, Illényi Balázs, Ligeti Nagy Tamás, Matalin Dóra, Mátraházi Zsuzsa, Murányi Gábor, Pusztai Dóra, Riba István.